

UMIJEĆE LJUBAVI

U odličnoj tehničkoj opremi, na preko tristo stranica masivne knjige, u ovom svojevrsnom strip leksikonu skupljeno je blizu četiri stotine stripova od gotovo dvjestotinjak crtača i sličnog broja scenarista s jugoslavenskog prostora koji su stvarali tijekom XX stoljeća, ali i u državama nakon velikog raspada.

Kad netko bira, osnovna pitanja su tko bira (da, i to je važno, objasniću), kako bira i s kojim ciljem. Koji zadatak sebi postavlja? Nema nepristranog kritičarskog čina. Svaka kritika operira s vrijednostima i smještanjem djela u vrijednosni kontekst. Pošto počiva na vrednovanju, nije niti može biti rezultat znanstvene objektivnosti, egzaktnih eksperimentalnih pretpostavki, opovrgavanja i opovrgljivosti (lakoj lane, diri, diri dane, što bi rekao Poper). Egzaktni vrijednosni sudovi ne postoje, za neupućene. Autori više nego relevantne i impozantne knjige o kojoj pišem su u tom pogledu eksplicitni, rezultat svog višegodišnjeg rada nazivaju kritičkim, vrednujućim leksikonom koji su nepretenciozno nazvali *Stripovi koje smo voleli* (izdavač Omnibusstrip, Beograd) s već znatno više obvezujućim podnaslovom: "Izbor stripova i stvaralaca s prostora bivše Jugoslavije u XX veku". A sam naslov je topao, ali varljiv. Moglo bi se pomisliti da je riječ tek o autorima "ljubiteljima", ali ta simpatična riječ označava sve i svašta. Kompetentni ljubitelj znači nešto već mnogo određenije i pokreće smjesta pitanje metode ljubiteljstva. Na veliku sreću i polzu čitateljstva, tu se autori nisu poklizali.

U odličnoj tehničkoj opremi, na preko tristo stranica masivne knjige (formata većeg od A4 i složenog prijeloma primjerenog svojoj svrsi), skupljeno je blizu četiri stotine selektiranih stripova od gotovo dvjestotinjak crtača i sličnog broja scenarista. Poredak nije kronološki

nego abecedni, po crtačima. Leksikon, ne retorički nego zaista, obuhvaća kompletan bivši jugoslavenski prostor u dvadesetom vijeku, prateći razvoj medija i u državama nakon velikog raspada. Slovenskih autora, da uzmem nasumičan primjer, ima jedanaest, od kojih zaista jesu svi relevantni, s čime se u prvim komentarima slaže i Iztok Sitar, autor i historičar slovenskog stripa. Termin "jugoslavenski", kada je korišten u knjizi, korišten je isključivo tehnički, bez ikakvih primisli koje bi se ticale geopolitičke situacije ili bilo čijih nacionalnih osjećanja. Postoji jedna sjajna rečenica u uvodu knjige: "To su sve teme koje se ne tiču predmeta knjige, čija jedina ambicija jest da slavi stripove i njihove stvaraoce." Kriteriji selekcije bili su kvalitet crteža i scenarija, originalnost, utjecaj na druge autore, popularnost i postojanost tokom vremena.

TROJICA U MRAKU

Pristupiti ovakvom sebi postavljenom zadatku je više nego ozbiljna stvar, i više nego iscrpljujući višegodišnji poduhvat. Postoji, međutim, i nešto drugo. Neki to zovu renome, a misli se na minuli i još trajajući javni rad selektora. Sva trojica koautora (Zdravko Zupan, Živojin Tamburić, Zoran Stefanović) ga imaju, a Zdravko Zupan kao rijetko tko u ovom mediju. Riječ je o njegovom historiografskom i kritičkom poznavanju, odmjerivosti, zrelosti sudova koje je pokazao u knjigama, među kojima ove vrste literature: *Istoriji jugoslovenskog stripa 1* (1986) i *Veku stripa u Srbiji* (2007), kao i u mnoštvu tekstova i organiziranju izložbi ključnih za ovaj medij.

Izvorna ideja i energija potječe od Živojina Tamburića. Strasan sakupljač stripova, čovek koji nije pisao puno, ali je pisao kvalitetno i s poznavanjem stripa, znao je da izabere najpouzdanijeg koautora

u ovom ambicioznom poduhvatu, obrativši se Zupanu. Tokom rada na knjizi priključio im se Zoran Stefanović, pisac, scenarista i kritičar stripa, najmlađi među njima, a koji je uneo dodatni metodološki rigor, neophodan u ovakvom izdanju. "Interaktivnosti", odnosno ukrštenim referencama leksikona, pečat daju impresivan indeks i tematski raščlanjen popis literature, mada ima povremenih omaški, izostavljanja ili zakoračivanja u XXI vek. Knjiga je nesumnjivo ojačana grupnim autorstvom obuhvaćajući tri različite generacije pažljivih stripških čitača. Borhes je jednom prišapnuo planetarnoj čitalačkoj kulturi da zna koliko je teško postati veliki čitalac i da je upravo to jedna od njegovih velikih životnih ambicija. Čitanje se dakle uči, mada se ne može nijekati da u tome izvesnog udjela ima talent.

Formalni element odrednice u ovakvim enciklopedijskim knjigama je ključan. Kažem enciklopedijskim, jer u jednom svom sloju ova knjiga ima taj karakter. Ime crtača, scenarista, podaci o rođenju i smrti (ako je biće smrtno), žanr, dužina djela, kompletni podaci o prvom objavljivanju i izdanje s koga je vizuelni materijal skeniran. Formalna odrednica ima ključne riječi prevedene na engleski, što je neophodno za inozemne korisnike kojih će svakako biti, o čemu smo se osvjedočili i na IX Međunarodnom salonu stripa u beogradskom SKC-u početkom ovog mjeseca.

UMIJEĆE VOLJENJA

No, pokraj formalnog djela odrednice, tu su vizuelni uzorak djela i selekcija fragmenata kritike o datom djelu. Ovaj poslednji element bitno mjenja čitavu prirodu knjige, što nam govori da je osnovna ideja u stvari sjajna. Pokazati ne samo koliko ima značajnih djela nego i koliko je razvijena misao o njima, a ona nam govori o prirodi recepcije, i ponekad, na koji način rast stripovnog izražavanja prati rast svijesti o tom izražavanju, kao i o povratnoj magnetnoj sili te svijesti na samo stvaranje stripa. Dakle, što i kako radimo ako se izražavamo u/o ovom mediju. O čemu govorimo kad govorimo o stripu, da parafraziram Karvera.

Tamburić često spominje i inspiraciju koju je našao u djelu Pola Graveta (Paul Gravett) i prijateljstvu s njim. Posebno u Gravetovoj knjizi Grafički romani, priče koje

će vam promijeniti život. Gravet je, usput, jedan od (naj) uvaženijih strip kritičara na Planeti, a upravo je izašla njegova knjiga 1001 strip koji morate da pročitate prije no idete mreti. Zdepasta buca na devetsto šezdeset stranica. Taj isti Gravet napisao je predgovor za Stripove koje smo voleli. Upravo Gravet bio je početna inspiracija da se izradi knjige priđe s razrađenom metodologijom i punom sviješću o zamkama ovakve vrste knjiga, svijesti koja pomaže da se one većim djelom izbjegnju. Svijest o mogućnostima i ograničenjima je najjača kada je izgovorena, štoviše stavljena u prvi plan. A svaki pristup nešto pokriva, a nešto mora da ostavi nepokriveno i neke probleme sa sobom donosi.

Ono što je dobro, čak odlično, već je na prvi pogled vidljiv izostanak predrasuda prema najrazličitijim grafičkim stilizacijama, kao i bilo klasično žanrovskim bilo eksperimentalnim pripovjedačkim usmjerenjima. To je neizostavan, prvi korak u zadobijanju povjerenja u ovu knjigu-leksikon. Autorsko trojstvo, tri srodna ugla recepcije, postigli su zdrav konsenzus koji je obuhvatio lavovski dio svega relevantnog u domaćem stripu onog tamo vijeka, onog što se zaista može voljeti i poštovati.

Neke aporije u strukturiranju ove knjige bile su neizbježne. Nejednaka dužina izabranih stripova stvara nemogućnost lineranog, odnosno kvantitativnog zaključivanja, te posvećeni prostor nekom djelu nije uvijek direktno proporcionalan relevantnosti djela. Međutim, nije ni riječ o strogoj hijerarhiji onoga što je ušlo u knjigu, to srećom nije bila ni namjera.

Sljedeći ispit koji je ova knjiga uspješno prebrodila je vizualni materijal koji je više nego studiozno biran. Vodio se računa o reprezentativnosti izabranih prizora za autora i strip, kao i da se dobije najbolji mogući kvalitet reprodukcije djela, što je posebno bio mukotrpan posao kad je riječ o stripovima pre Drugog svetskog rata. Čitava historija diskurzivne literature o stripu na ovom podneblju pokazuje koliko se puta padalo upravo na ovom ispitu – pričati o vizuelnom uz zanemarivanje snage vizuelnog argumenta. Stripovi koje smo voleli iskazali su punu vjernost vizuelnom aspektu medija.

Zoran Đukanović

ISPRAVAK

Franjo Anžlovar, autor crteža druge epizode serijala 'Negda' ('Lepo prosim, samo nosim'), objavljene u prošlom broju naše revije, osobno nas je upozorio na netočnost podatka da mu je za spomenuti rad dodijeljena prva nagrada na međunarodnom festivalu stripa u Velesu, 2010. što je odmah demantirao i na svom web blogu - <http://radoviutijeku.blogspot.com/> - (strip je dobio jednu od nagrada - a pogrešna informacija stigla je do nas putem 'pokvarenog telefona').

Ispričavamo se autoru i molimo čitatelje da usvoje ovu ispravku!